

arkivrapport

Strängnäs 3:1, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk utredning.

Lars Norberg

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har 2018-03-28 utfört en arkeologisk utredning inom Strängnäs 3:1. Utredningen utfördes eftersom Strängnäs kommun avser att anlägga en naturlekplats inom den berörda fastigheten. Området är beläget nära Finninge, strax öster om gamla E20, numera Kilenvägen.

Området utgörs idag av ett mindre bergsparti med bevarad naturmark beläget cirka 25-30 meter över havet. Runtom finns både äldre och nybyggda bostadsområden. Enligt äldre kartmaterial finns ingen känd historisk bebyggelse inom utredningsområdet. Drygt 80 meter västerut ligger dock två lägenhetsbebyggelser från historisk tid (Strängnäs 449 & 147:1). Söder därom återfinns en boplats daterad till vendel-vikingatid (Strängnäs 443). Strax intill finns även ett par gravmiljöer (Strängnäs 147:1 & 270:1).

Vid utredningen registrerades lämningarna efter en spis vilken troligen tillhört en enklare byggnad (objekt 1). Med utgångspunkt i fyndmaterialet har lämningen daterats till andra halvan av 1800-talet. Strax utanför utredningsområdet påträffades även ett sentida stenbrott (objekt 2), samt ett lösfynd i form av ett block med mejselspår (objekt 3). Samtliga objekt bedömdes som *övrig kulturhistorisk lämning*.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens skrivelse (1st dnr 431-2188-2018) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk utredning inom fastigheten Strängnäs 3:1, Strängnäs socken och kommun i Södermanlands län (bilaga 1, 2 & 3). Fältarbetet genomfördes 2018-03-28.

Den arkeologiska utredningen utfördes eftersom det förelåg misstanke om tidigare okända fornlämningar inom området. Då länsstyrelsen utförde en besiktning (2018-03-22), konstaterades en möjlig stensättningsliknande lämning, varvid pågående markarbeten avbröts.

Utredningen genomfördes inom ramen för länsstyrelsens utredningsskyldighet och bekostas genom anslaget 7:2. Utredningsområdet uppgick till en yta om knappt 2000 m² och var beläget cirka 25-30 meter över havet.

Enligt äldre kartor finns ingen känd historisk bebyggelse inom utredningsområdet. Väster om Kilenvägen ligger dock Strängnäs 449 och 147:1, vilka utgörs av två lägenhetsbebyggelser från historisk tid (Svensson 2010). Söder därom finns även Strängnäs 443, en undersökt boplats med bebyggelse daterad till vendel-vikingatid (Svensson 2009). Strax intill finns även ett par registrerade gravmil-

jöer (Strängnäs 147:1 & 270:1). Vid en utredning år 2016 registerades ett sentida stenbrott norr om det nu aktuella området (Strängnäs 520). Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg. I fält deltog även Patrik Gustafsson Gillbrand. Båda är verksamma som arkeologer på Sörmlands Arkeologi AB.

Syfte & målsättning

Syftet med utredningen var att fastställa om det fanns tidigare okända fornlämningar inom det aktuella området samt att så långt möjligt beskriva dessa. Vidare skulle den antikvariska statusen fastställas för påträffade lämningar. Resultatet från utredningen ska fungera som ett underlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning av ärendet samt utgöra ett underlag för den fortsatta byggnationen.

Genomförande

I syfte att skapa ett underlag inför fältarbetet genomfördes översiktlig en kartstudie (Lantmäteriets digitala kartarkiv). Därutöver har information inhämtats från FMIS och tidigare genomförda undersökningar och utredningar i närområdet (Svensson 2009 & 2010 samt Norberg 2016).

Inledningsvis genomfördes en inventering, vars syfte var att klargöra eventuella förekomster av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar etc. Därefter öppnades sex sökschakt med grävmaskin inom området. Schakten, som var mellan 4 och 10 meter långa, cirka 1,0-2,5 meter breda och mellan 0,20-0,45 meter djupa, grävdes skiktvis ned till orörd marknivå och rensades kontinuerligt för hand (bilaga 5). Syftet med sökschaktningen var att utreda om det fanns fornlämningar ej synliga ovan mark inom utredningsområdet. Samtliga schakt lades igen i anslutning till fältarbetets avslutande. Sökschakt och påträffade objekt dokumenterades med GPS samt beskrevs i text. Fotodokumentation utfördes genomgående under fältarbetets gång (bilaga 6).

Resultat

Utredningsområdet bestod av svagt sluttande naturmark, vilken gallrats från buskar och sly i samband med den pågående byggnationen. I nordväst övergick skogsterrängen i berg i dagen. I området fanns ett flertal större och mindre ansamlingar av spräckta och delvis bearbetade stenar. Det upplagda stenmaterialet utgör troligen upplag eller skrotsten från den brytning som pågått i området (se nedan).

På platsen för den möjliga stensättningen noterades en svag, något välvd och övertorvad förhöjning med ett fåtal stenar synliga i ytan. Området runtomkring var i övrigt relativt plant och fritt från löst liggande stenmaterial. Ett schakt öppnades i anslutning till förhöjningen varvid delar av en cirka 2 x 2 meter stor och 0,4 meter hög kvadratisk stenram påträffades. Stenmaterialet, som delvis var bevarat i ett par skift, utgjordes av rundade och spräckta stenar, cirka 0,2-0,4 meter stora. I fyllningen och i själva konstruktionen fanns även rikliga inslag av vittrade tegelstenar. Utöver det påträffades brända och obrända djurben, järnskrot, buteljglas, och porslin. Konstruktionen tolkades som ett spisröse (objekt 1). Möjligen har spisen ingått i en enklare byggnad med anknytning till brytningsverksamheten. Strax intill och söder om spisen påträffades ytterligare föremål i form av rörstrandsporslin, en glasburk, snapsglas, apoteksflaskor, en kaffekopp, obrända djurben och delar av en fotogenlampa. Glasburken var stämplad med *Königsberg* och *W. Neudorff Comp.* År 1854 grundade färghandlaren Wilhelm Neudorff företaget W. Neudorff GmbH KG i just Königsberg, dåvarande Tyskland (idag Kaliningrad, Ryssland). I företagets produktkatalog ingick bland annat salvor och tinkturer samt insektsmedlet *Spruzit* framställt av Tanacetum cinerariifolium, en korgblommig växt. År 1903 såldes företaget till Wuppertal och existerar än idag (www.neudorff.se).

Resultattabell

Objekt nr	Lämningstyp	Schakt	Status	Åtgärdsförslag
1	Husgrund, historisk tid	S1	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
2	Stenbrott	-	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
3	Fyndplats	-	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd

Utöver det redan kända stenbrottet (Strängnäs 520), påträffades ytterligare ett brott beläget strax norr om det nu aktuella utredningsområdet (objekt 2). I närheten fanns en fyndplats i form av en meterstor markfast rundad natursten med ett tydligt mejselhål (objekt 3). Lämningarna har troligen tillkommit under tidigmodern tid och gissningsvis har verksamheten varit inriktad på produktion av sten för grundläggning eller syllar. För mer detaljerade beskrivningar, se bilaga 4 och 5.

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med utredningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med utredningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Utdrag ur Fastighetskartan med uttag från FMIS (180331) och utredningsområdet markerat. Skala 1:800.
- Bilaga 4. Objektsbeskrivningar
- Bilaga 5. Schakttabell
- Bilaga 6. Fotodokumentation

Referenser

Norberg, Lars. 2016. *Strängnäs 3:1, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk utredning, Sörmlands Arkeologi AB. Arkivrapport 2016:12*. Nyköping.

Svensson, Ingeborg 2009. *Boplatser vid Larshunda. Järnålder. Fornlämning Strängnäs 443 & del av Strängnäs 442, Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild undersökning. Sörmlands museum 2009:05*. Nyköping.

Svensson, Ingeborg. 2010. *Det ena Söderfinningtorpet. Nyare tid. Fornlämning Strängnäs 449 & 443, del av fastigheten Strängnäs 3:1, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. Sörmlands museum 2010:04*. Nyköping.

<http://www.neudorff.se/neudorff/om-neudorff/historia.html>

Arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv Rikets allmänna kartverk (LMA)

Akt nr C72-10:1. Finninge ell ulvhäll nr 1. Ägomätning upprättad år 1785 av Anders forssman, denes chenon.

Rikets allmänna kartverk (RAK)

Akt nr J112-74-19. Häradskartan, Härad, upprättad åren 1897-1901.

Akt nr J133-10h6d. Ekonomiska kartan, upprättad år 1957.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1806

Länsstyrelsens dnr: 431-2188-2018

Tid för undersökningen: 2018-03-28

Personal: Lars Norberg & Patrik Gustafsson Gillbrand

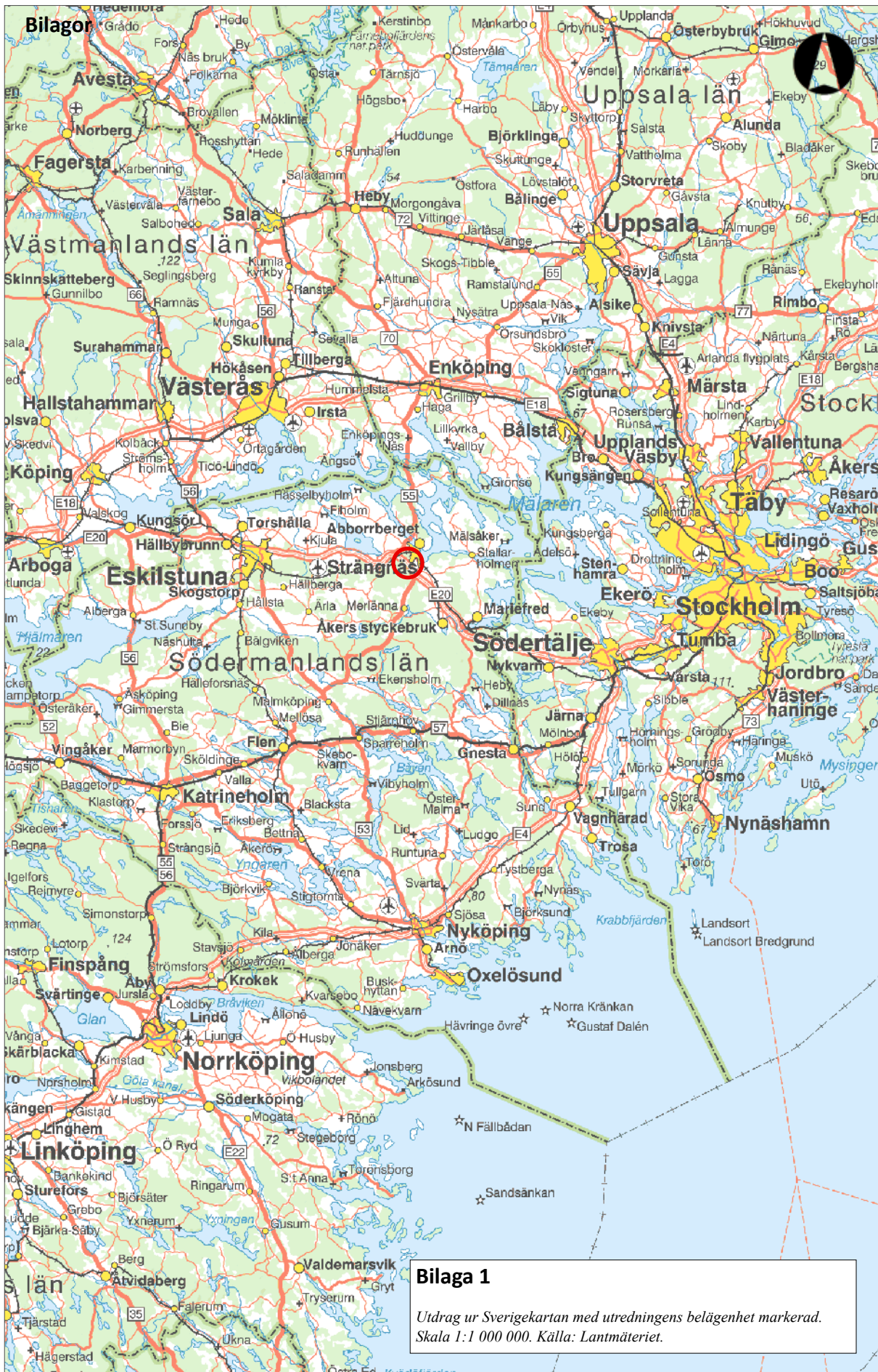
Belägenhet: N (X) 6582188,476 E (Y) 615138,436

Koordinatsystem: SWEREF 99TM

Höjdsystem: RH 2000

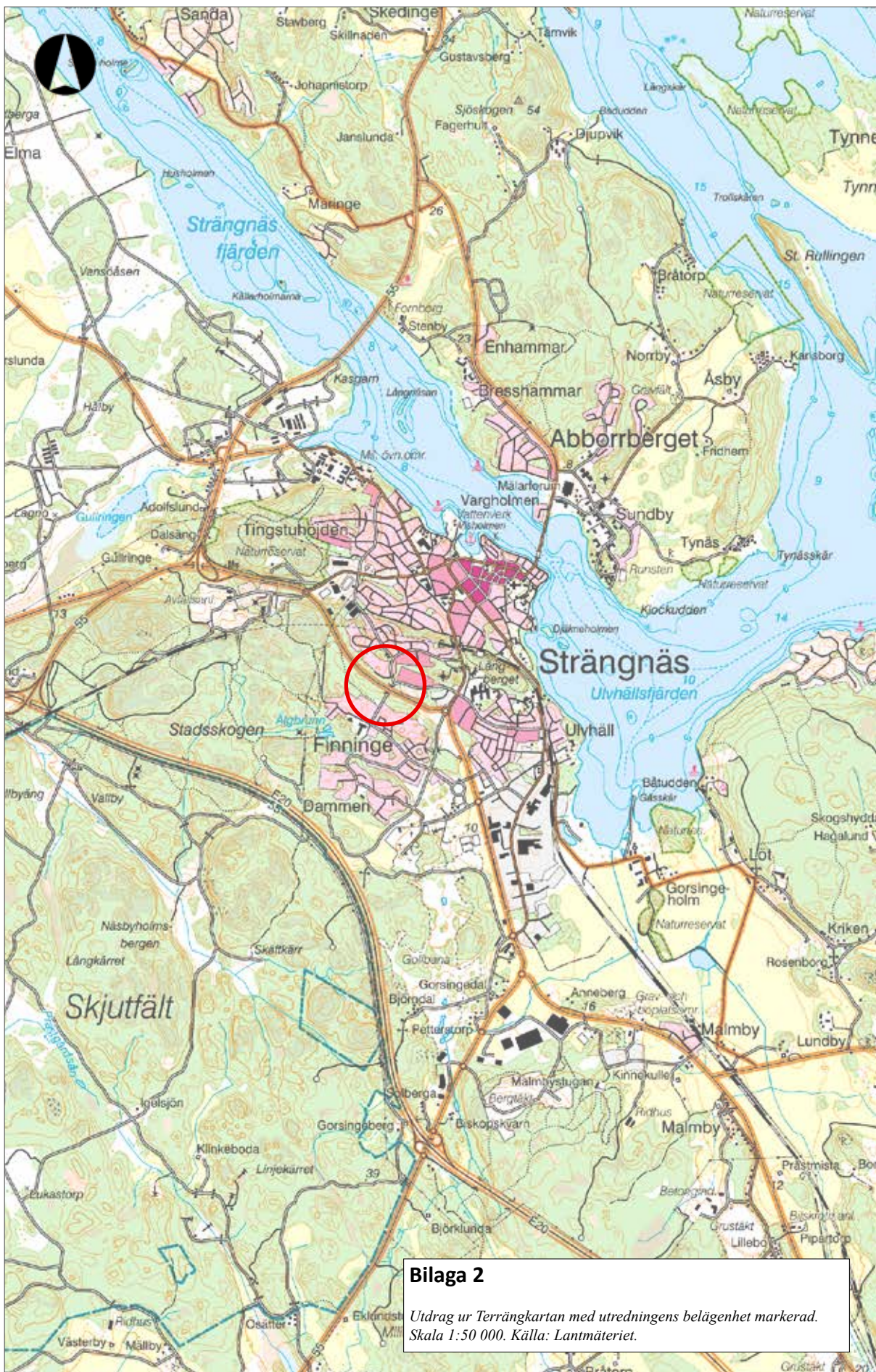
Utredningsområde: ca 2000 m²

Inga fynd tillvaratogs i samband med åtgärden. Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

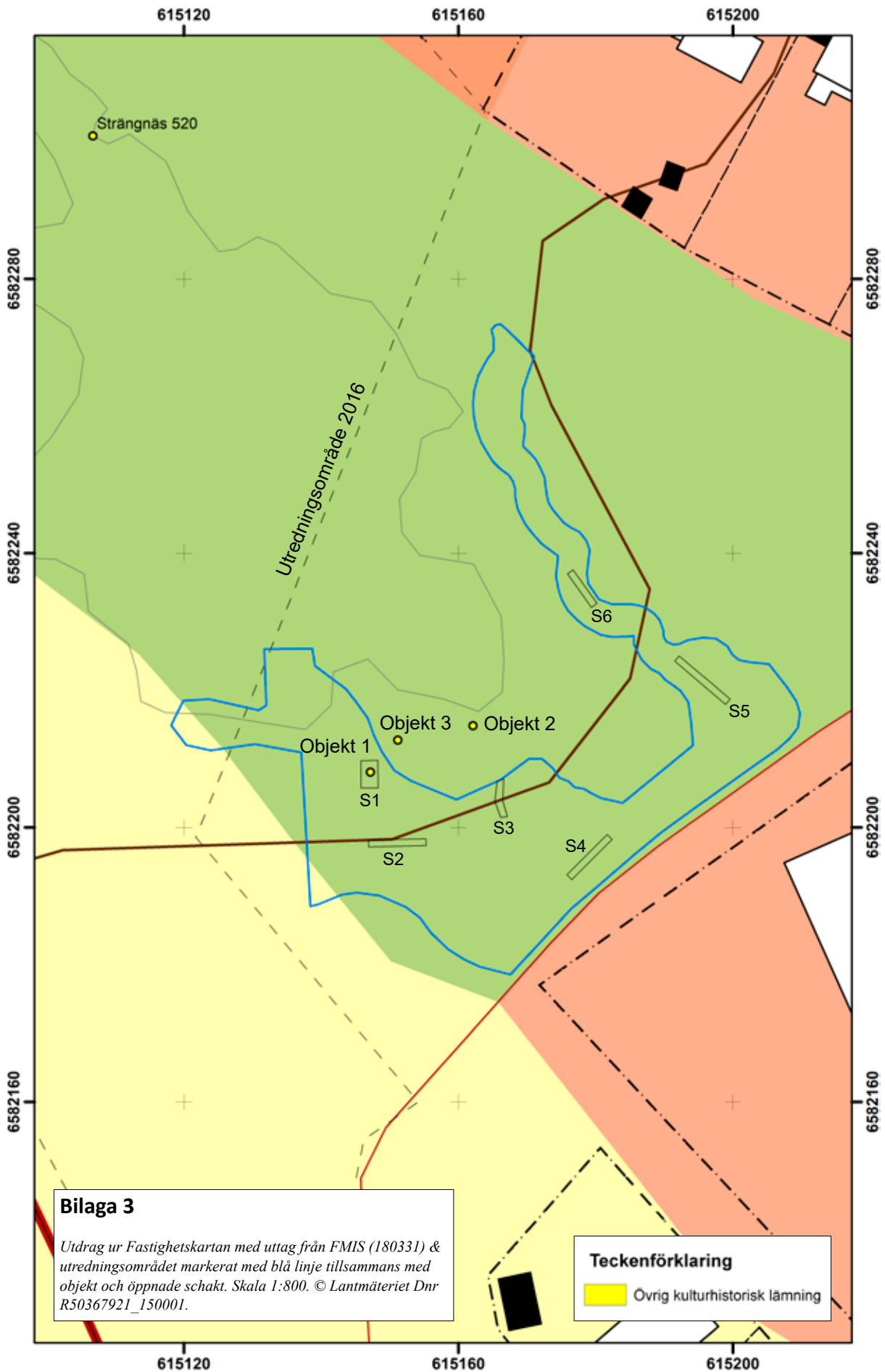
Bilaga 1

*Utdrag ur Sverigekartan med utredningens belägenhet markerad.
Skala 1:1 000 000. Källa: Lantmäteriet.*

Bilaga 2

Utdrag ur Terrängkartan med utredningens belägenhet markerad.
Skala 1:50 000. Källa: Lantmäteriet.

Bilaga 3

Utdrag ur Fastighetskartan med uttag från FMIS (180331) & utredningsområdet markerat med blå linje tillsammans med objekt och öppnade schakt. Skala 1:800. © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

Teckenförklaring

Övrig kulturhistorisk lämning

Bilaga 4. Objektsbeskrivningar

Objekt 1. Husgrund, historisk tid, spisröse (N-S), ca 2 x 2 m st och 0,4 m h. Syntes som en svag, något välvd och övertorvad förhöjning med ett fåtal stenar synliga i ytan. Området runtomkring var relativt plant och fritt från löst liggande stenmaterial. Vid utredningsschaktning påträffades en kvadratisk stenram uppbyggd av rundade och spräckta stenar, cirka 0,2-0,4 meter stora, delvis bevarad i upp till två skift. I konstruktionen fanns rikliga inslag av vittrade tegelstenar. Utöver det påträffades brända och obrända djurben, järnskrot, buteljglas, och porslin. Möjligen har spisen ingått i en enklare byggnad. Strax intill och söder om spisen påträffades ytterligare föremål i form av rörstrandsporslin, en glasburk, snapsglas, apoteksflaskor, en kaffekopp, obrända djurben och delar av en fotogenlampa. Glasburken var stämplad med Königsberg och W. Neudorff Comp grundat år 1854 och sålt år 1903 till nya ägare i Wuppertal. *Övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 2. Brott/täkt. Objektet utgjordes av ett 2 x 3 m st sydvänt område med berg i dagen. I berget syntes flera urtag. Strax söder om urtagen fanns ansamlingar av skarpkantade och spräckta, cirka 0,3-0,5 meter stora stenar. *Övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 3. Fyndplats för meterstor rundad natursten med plant krön. Centralt i stenens yta är ett centimeterstort hål hugget med en mejsel. *Övrig kulturhistorisk lämning.*

Bilaga 5. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Anl./fynd	Terräng/Lagerföljd
S1	4 x 2,5	0,20-0,30	Objekt 1	Svag sydsluttning, skogsterräng. Torvskikt, cirka 0,10-0,20 m tj. Därunder mörkbrun, humös lerig silt, något grusig. Rikliga mängder med tegelkross och kolbitar samt enstaka brända och obrända djurben. Löst i fyllningen enstaka kantiga & spräckta stenar, 0,20-0,40 m st. Föremål i form av rörstrandsporslin, yngre rödgods, buteljglas, handsmidd spik, vekehållare till fotogenlampa. I botten grå, något lerig silt (undergrund).
S2	8,40 x 1,0	0,40-0,45	-	Svag sydsluttning, skogsterräng. Torvskikt, cirka 0,20-0,25 m tj. Därunder grå lerig silt. Enstaka naturstenar, ca 0,1-0,3 m st. I botten grå lerig silt lera (undergrund).
S3	5,30 x 1,0	0,25-0,30	-	Svag sydsluttning, skogsterräng. Torvskikt, cirka 0,20-0,25 m tj. Därunder siltig grå morän. Enstaka naturstenar, ca 0,1 m st. I botten grå siltig morän (undergrund).
S4	8,30 x 1,0	0,30-0,35	-	Flack skogsterräng. Torvskikt 0,20-0,25 m tj, gråbrun lera. Därunder grå lerig silt. I botten grå lerig silt (undergrund). Vattensjukt.
S5	9,70 x 1,0	0,20-0,25	-	Svag sydsluttning, skogsterräng. Torvskikt 0,10-0,20 m tj, gråbrun lera. Därunder grå lerig silt. I botten grå lerig silt (undergrund).
S6	6,0 x 1,0	0,20-0,25	-	Svag sydsluttning, skogsterräng. Torvskikt 0,10-0,20 m tj, gråbrun lera. Därunder grå lerig silt och rikliga mängder sten. I botten grå siltig morän (undergrund).

Bilaga 6. Fotodokumentation

Översikt över de centrala delarna av utredningsområdet. Foto mot söder: Lars Norberg 2018, Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 1 med spisen (objekt 1) fotograferat mot öster. Foto: Lars Norberg 2018, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 2 fotograferat mot nordost. Foto: Lars Norberg 2018, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 3 fotograferat mot söder. Mejselspår
i infälld bild. Foto: Lars Norberg 2018,
Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 2 fotograferat mot väster. Foto: Lars
Norberg 2018, Sörmlands Arkeologi AB.

Schakt 5 fotograferat mot nordväst. Foto:
Lars Norberg 2018, Sörmlands Arkeologi AB.